

Strategija za Bosnu i Hercegovinu

kao što je odobreno od strane Upravnog Odbora Direktora , 5 jula 2017 godine

2017-2022

European Bank
for Reconstruction and Development

Strategija za Bosnu i Hercegovinu

EBRD stavlja čitateljima na raspolaganje prevod izvornog teksta ovog dokumenta isključivo radi lakšeg snalaženja. Iako je sa dužnom pažnjom nastojao osigurati vjerodostojnost prevoda, EBRD ne garantira i ne odgovara za tačnost prevoda. Čitalac se može osloniti na prevod samo na vlastiti rizik. EBRD, njegovi zaposlenici ili osobe koje ga zastupaju neće ni u kojem slučaju biti odgovorni prema čitatelju niti bilo kojoj drugoj osobi ni za kakvu netačnost, grešku, propust, ispušteni tekst, manjkavosti i/ili bilo kakve izmjene bilo kojeg dijela sadržaja u prevodu, bez obzira na uzrok, niti za bilo kakvu štetu koja iz toga proizađe. U slučaju bilo kakvog neslaganja ili proturječnosti između verzije na engleskom jeziku i prevoda, engleska verzija se smatra mjerodavnom.

Sadržaj

Izvršni sažetak	3
Bosna i Hercegovina – EBRD sažetak	4
I. Implementacija prethodne strategije – 2014-2016	5
Ključni tranzicijski rezultati postignuti tokom perioda prethodne strategije	5
Izazovi u implementaciji i ključne lekcije	7
II. Ekonomski kontekst	8
Makroekonomski kontekst i izgledi za period obuhvaćen strategijom	8
Ključni tranzicijski izazovi	9
III. Prioriteti vlade i sudjelovanje zainteresiranih strana	11
IV. Definiranje prioriteta EBRD-ove strategije za BiH	12
V. Okvir za rezultate strategije	13
VI. Tabela komplementarnosti međunarodnih partnera u poslovnim oblastima EBRD-a	16
VII. Rizici u implementaciji i okolinske i socijalne implikacije	17
VIII. Procjena sufinansiranja donatora	18
Aneks – Politička procjena	20

Glosar ključnih izraza

ABI	Godišnja ulaganja	SME	Mala i srednja preduzeća
ASB	Savjetodavne usluge za mala preduzeća	SOE	Preduzeća u državnom vlasništvu
B&H	Bosna i Hercegovina	PFI	Partnerska financijska institucija
COOs	Zemlje operacija	PPP	Paritet kupovne moći
EBRD	Evropska banka za obnovu i razvoj	PPPs	Javno-privatna partnerstva
EFF	Prošireni aranžman	PTI	Tranzicijski uticaj portfelja
EIB	Evropska investicijska banka	WB	Zapadni Balkan
ESCO	Društvo za energetske usluge	WBIF	Investicioni okvir za Zapadni Balkan
ETI	Očekivani tranzicijski uticaj	WEF	Svjetski ekonomski forum
EU	Evropska unija	WiB	Program Žene u biznisu
E&S	Okolinski i socijalni		
FDI	Direktna strana ulaganja		
FI	Financijske institucije		
GEFF	Program financiranja zelene ekonomije		
GET	Tranzicija ka zelenoj ekonomiji		
GHG	Staklenički plinovi		
ICT	Informacione i komunikacione tehnologije		
IEA	Međunarodna agencija za energiju		
ICGI	Inicijativa za investicionu klimu i upravljanje		
IFC	Međunarodna financijska korporacija		
IFI	Međunarodna financijska institucija		
IMF	Međunarodni monetarni fond		
IPA	Instrument za predpristupnu pomoć		
ODA	Zvanična razvojna pomoć		
NPL	Nekvalitetna aktiva		
RA	Reformska Agenda		

Strategija za Bosnu i Hercegovinu - Izvršni sažetak

Bosna i Hercegovina je prihvatila i provodi principe višepartijske demokratije, pluralizma i tržišne ekonomije u skladu sa uvjetima navedenim u Članu 1 Sporazuma o osnivanju Evropske banke za obnovu i razvoj ("Banka"), iako specifičnosti ustavnog uređenja zemlje utiču na funkcioniranje države i njenih demokratski izabраниh institucija.

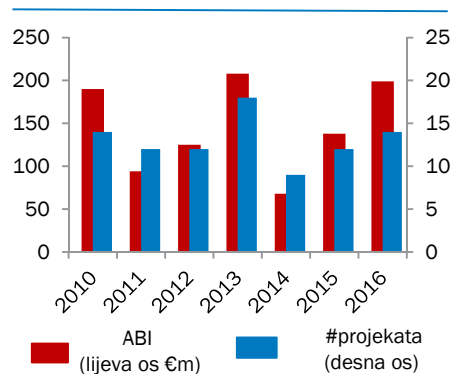
Ekonomija zemlje je tokom proteklog desetljeća bila relativno otporna na posljedice raznih ekonomskih kriza i potresa, uključujući globalnu krizu 2007-09, krizu Eurozone u 2012 i velike poplave koje su pogodile Zapadni Balkan u 2014 godini. Međutim, ekonomski rast zadnjih godina je u prosjeku bio spor, zbog izazovnog poslovnog okruženja, skromnog rasta glavnih izvoznih tržišta i sporosti u reformama. U julu 2015, vlasti na svim nivoima, u bliskoj saradnji sa Evropskom unijom i međunarodnim finansijskim institucijama, uključujući EBRD, usvojile su detaljnu Reformsku agendu. Nakon toga, u februaru 2016 slijedilo je podnošenje aplikacije za članstvo u EU, i u septembru 2016 potpisivanje trogodišnjeg proširenog aranžmana sa Međunarodnim monetarnim fondom u iznosu od €553.3 miliona prema pravilima proširenog aranžmana. Ova obnovljena posvećenost reformama i približavanju EU otvara nove mogućnosti za Banku da proširi svoju podršku tranziciji ka održivoj tržišnoj ekonomiji u Bosni i Hercegovini.

Bosna i Hercegovina se suočava sa velikim izazovima u svih šest svojstava tranzicije koje je Banka identificirala kao ključne komponente održive tržišne ekonomije, naime konkurentnost, dobro upravljanje, zelena ekonomija, inkluzivnost, otpornost i integracija. U svjetlu Reformske agende, komparativne prednosti Banke u odnosu na druge međunarodne finansijske institucije i donatore upućuju na blisko sudjelovanje u poboljšanju **konkurentnosti** zemlje i povećanja njene **integracije** u regiju, kao i jačanje **otpornosti** ekonomije povećanjem energetske sigurnosti. **Tranzicija ka zelenoj ekonomiji** će biti značajan element Bančinog angažmana, s obzirom na veliki intenzitet korištenja energije u BiH ekonomiji i nizak nivo energetske efikasnosti kako u industrijskom tako i u stambenom sektoru. Pored toga, s obzirom na velike izazove u inkluzivnosti, Banka će promovirati inkluzivni rast na nivou projekata. Imajući sve ovo u vidu, Banka će slijediti sljedeće strateške prioritete u Bosni i Hercegovini u periodu 2017-2022:

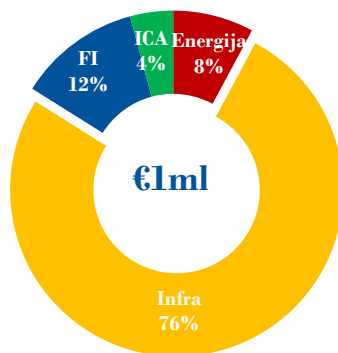
- Omogućiti izgradnju kapaciteta i jačanje privatnog sektora, uz promoviranje komercijalizacije javnih komunalnih preduzeća, i podršku privatizaciji održivih preduzeća u državnom vlasništvu u cilju povećanja Konkurentnosti
- Podržati razvoj ključnih transportnih i energetskih prekograničnih veza sa ciljem promoviranja Integracije u regiju uz istovremeno povećavanje Otpornosti ekonomije, i
- Podržati energetska efikasnost i proizvodnju energije iz obnovljivih izvora, te pomagati općinama u podizanju kvaliteta usluga radi promoviranja Zelene ekonomije.

Banka posluje u Bosni i Hercegovini od 1996 godine i uložila je preko €2 milijarde

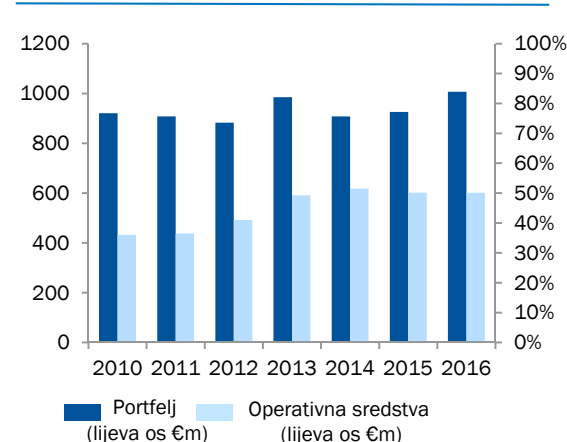
Godišnja ulaganja i projekti

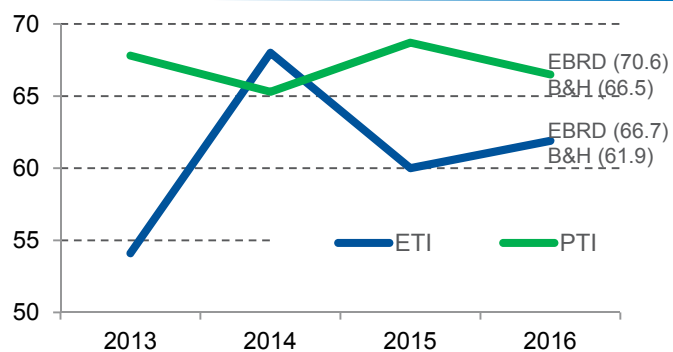
Struktura portfelja

Dinamika portfelja

Tranzicijski uticaj

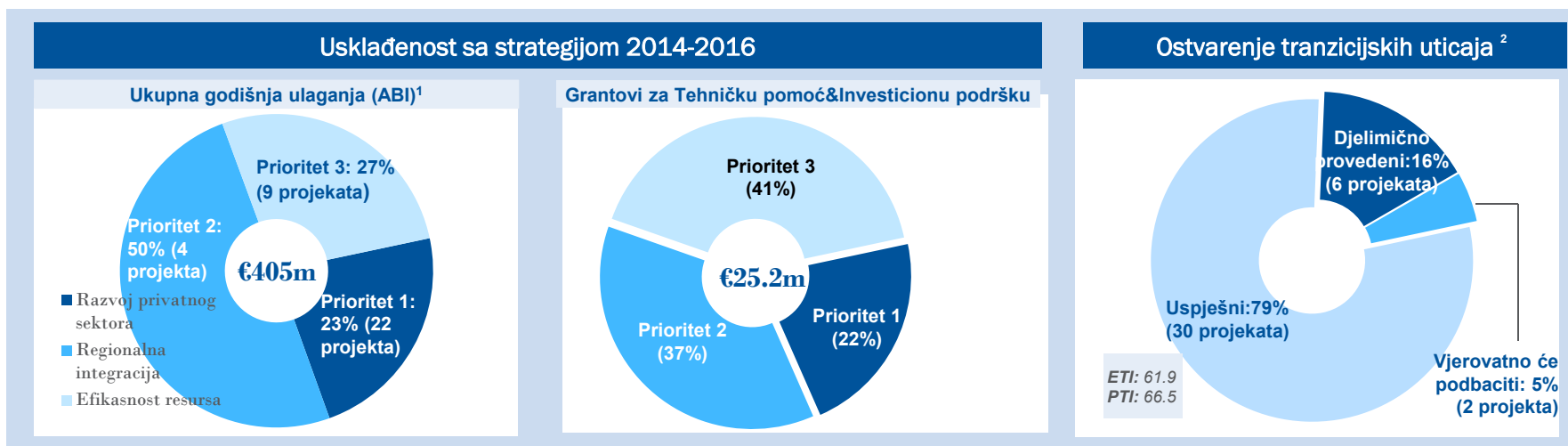

Investicione aktivnosti EBRD -a u BiH

Portfelj	€1,007m	# aktivnih projekata	59
Privatni udio	27.7%	Operativna sredstva	€601m
# privatnih projekata	34 (57.6% portfelja)	Neto kumulativna ulaganja	€2,010m
NPL	0.48%		

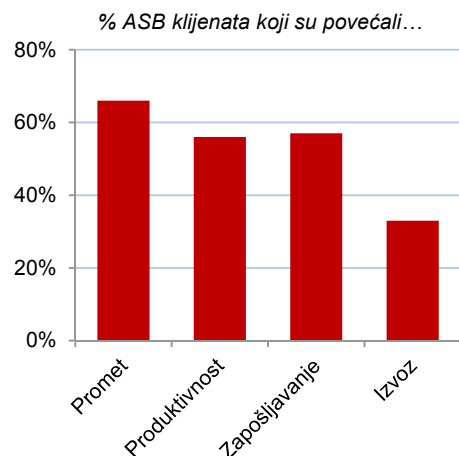
1. Implementacija prethodne strategije – 2014-2016

1.1. Ključni tranzicijski rezultati postignuti tokom perioda prethodne strategije

Prioritet 1: Restrukturiranje i širenje domaćeg privatnog sektora

Savjetodavne usluge za mala preduzeća (ASB) ³

Ključni tranzicijski rezultati

- Profil BiH kao destinacije za investiranje je pospješila investicija KKR-a u pružatelja ICT usluga Telemach, koju je Banka podržala.
- Povećana konkurentnost u sektorima poljoprivrede/maloprodaje podržana kreditom za domaće maloprodajno preduzeće.
- Prosječni porast prometa lokalnih preduzeća od 26% kao rezultat programa Savjetodavnih usluga za mala preduzeća u periodu 2014-6, uz porast zaposlenja od 24%.

1. Strateški prioriteti za 2014-2016: 1) Restrukturiranje i širenje lokalnog privatnog sektora 2) Stvaranje čvršćih veza sa širim regionalnim tržištima 3) Promoviranje efikasnijeg i održivog korištenja resursa. 2. Ostvarenje tranzicijskih uticaja odražava stepen vjerovatnoće ostvarenja tranzicijskih uticaja koji su zacrtani prilikom potpisivanja projekta. 3. Ocijenjeni projekti 2014-2016

1. Implementacija prethodne strategije – 2014-2016

1.1. Ključni tranzicijski rezultati postignuti tokom perioda prethodne strategije

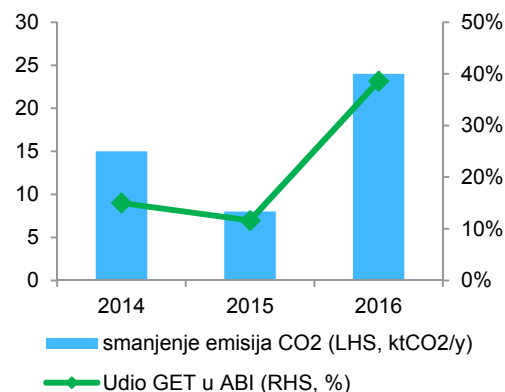
Prioritet 2: Stvaranje čvršćih veza sa širim regionalnim tržištima

Ključni tranzicijski rezultati

- Poboljšanje regionalne integracije uz pomoć EBRD-ovog financiranja autoceste na Koridoru Vc.
- Dalji razvoj regionalnog tržišta električne energije pospješen pridruživanjem BiH regionalnom uredu za aukciju kapaciteta prenosa električne energije u Crnoj Gori (uspostavljenom uz podršku Banke).
- Kreditne linije odobrene lokalnim bankama za pomoć lokalnim preduzećima da dostignu EU standarde i na taj način poboljšaju svoju konkurentnost i podignu standarde kvaliteta.

Prioritet 3: Promoviranje efikasnijeg i održivog korištenja resursa

Tranzicija ka zelenoj ekonomiji (GET)

Ključni tranzicijski rezultati

- Napredak u usvajanju regulatornog okvira za promoviranje i razvoj obnovljive energije u oba entiteta; uvedene feed-in tarife
- Smanjenje emisija CO₂ za 47 Kt/godišnje i uštede energije od 649,850 GJ/godišnje uz pomoć Banke
- Kroz EBRD projekte demonstrirana komercijalizacija daljinskog grijanja, snabdijevanja vodom i tretmana otpadnih voda.

1. Implementacija prethodne strategije – 2014-2016

1.2. Izazovi u implementaciji i ključne lekcije

Kontekst implementacije: Tranzicija ograničena zbog složenosti ustavne strukture. Postignut napredak u reformama u oba entiteta (nova legislativa je poboljšala fleksibilnost tržišta rada, a usvojeni su i novi zakoni o stečaju). Privatizacija SOE-a još uvijek zaostaje, a komplicirana poslovna klima ometa aktivnosti SME-a. Veliki regionalni projekti razvoja transportne infrastrukture (posebno autoceste na Koridoru Vc) dijelom služili kao protuteža štetama od poplava 2014 godine. Banka je saradivala sa reformski-orijentiranim lokalnim vladama na komercijalizaciji komunalnih preduzeća i pokrenula cilijane programe za podršku SME-a.

Izazovi i mogućnosti implementacije

- Složena poslovna klima, slaba vladavina zakona i nedosljedno opredjeljenje za reforme ometaju napredak.
- Proces privatizacije u Federaciji praktično u zastoju.
- Korporativni sektor slabo razvijen, limitiran nedostatkom stručnih vještina i slabim korporativnim upravljanjem.
- Bankarski sektor likvidan sa niskim rizikom, nivo nekvalitetne aktive (NPL) je smanjen ali i dalje značajan, što smanjuje interes za segment generičkih ponuda za SME-ove.
- Reforme u cestovnom sektoru doživjele zastoje zbog otkazivanja pilot projekta PPP-a; postignut napredak u regionalnim interkonekcijama električne energije.
- Politički rizik, kompleksna struktura vlasti i slabi regulatorni okviri ometaju direktna strana ulaganja.
- Provedba strategije osjetljiva na vanjske potrese, npr. poplave
- Vladina Reformska agenda, IMF-ov program i izgledi za članstvo u EU stvaraju poticaj za ubrzanje reformi.
- Snažno koordiniranje sa vlastima i IFI u davanju prioriteta investicionim projektima (posebno u sektorima transporta i energetike).

Ključne lekcije

- Značajna privatizacija, iako bi bila snažan omogućavajući faktor, vjerovatno će u kratkoročnom periodu ostati samo potencijalni najbolji scenarij. Samo uporno zalaganje i čvrst međunarodni pritisak u dogovoru sa drugim ključnim akterima u kombinaciji sa povećanom unutarnjom potrebom mogu dovesti do realizacije tog cilja.
- Saradnja sa pažljivo odabranim SME-ima koji imaju šansu za razvoj kroz pažljivo pripremljenu kombinaciju ASB savjetodavnih usluga i kasnijih investicija, će imati demonstracioni efekt.
- Pružanje pažljivo usmjerenih kreditnih programa (npr. Žene u biznisu) može biti dobro u okruženju koje je neskloro riziku.
- Projekti regionalnog povezivanja koji prolaze kroz BiH mogu se iskoristiti za povećanje angažmana.
- Nekomercijalnim komunalnim preduzećima koja proizvode gubitke može se pomoći da uvedu tarife koje mogu pokriti troškove i da poboljšaju operativnu efikasnost, ukoliko postoji lokalna politička volja.

2. Ekonomski kontekst

2.1 . Makroekonomski kontekst i izgledi za period obuhvaćen strategijom

Ekonomija je bila relativno otporna tokom proteklih 15 godina, ali je njen rast bio ispod regionalnog prosjeka.

BiH glavni makroekonomski pokazatelji	2012	2013	2014	2015	2016*
Rast BDP-a (% g-n-g)	-0.9	2.4	1.1	3.0	2.0
CPI inflacija (% prosjek)	2.1	0.1	-0.9	-1.0	-1.1
Vladin bilans (% BDP-a)	-2.7	-1.9	-2.9	-0.2	0.0
Bilans tekućeg računa (% BDP-a)	-8.7	-5.3	-7.4	-5.7	-5.6
Neto FDI (% BDP-a)	1.9	1.4	2.6	1.4	2.2
Vanjski dug (% BDP-a)	62.7	61.7	63.7	63.7	63.3
Bruto rezerve (% BDP-a)	24.8	26.4	28.7	33.3	30.5
Ukupna ulaganja i BDP (% BDP-a)	17.4	16.7	18.6	16.0	n.a.
Opći vladin bruto dug (% BDP-a)	44.3	43.5	44.0	44.7	44.2
Kreditni privatnom sektoru (% BDP-a)	56.3	56.6	56.4	54.9	55.5
Nezaposlenost(%)	28.0	27.5	27.5	27.7	25.4
Nominalni BDP (€ ml)	14.1	14.4	14.4	15.1	15.3

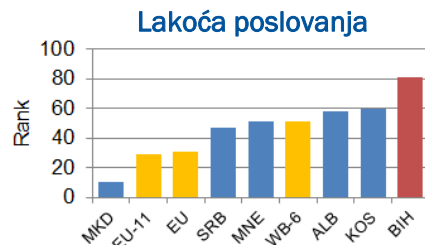
- Ekonomija otporna na unutarnje i vanjske potrebe, ali je rast spor.
- Potpuno usklađivanje sa životnim standardima EU-a daleka perspektiva, jer je trenutno BDP per capita (uz prilagodbu sa PKP) samo 30% EU prosjeka.
- Ekonomija raznovrsna i visoko produktivna u odnosu na regionalne standarde, što je odraz industrijske prošlosti BiH, ali izvozu nedostaje sofisticiranost.
- SME-ovi su dominantni u ekonomiji, ali je okruženje za mala preduzeća teško, mnoga preduzeća nemaju pristup financiranju.
- Rast BDP-a procijenjen na oko 2.0% u 2016, potaknut je velikim projektima u sektorima transporta (autocesta na Koridoru Vc) i energetike.
- U kratkoročnom periodu se očekuje dalji godišnji rast od oko 3%.
- Srednjeročni izgledi za rast mogu se poboljšati ukoliko bude implementirana vladina Reformska agenda.
- Privatizacija kao potencijalni katalizator za dalje reforme.
- Napredak u približavanju EU bi povećao rast.
- Ekonomija ranjiva zbog političke nesigurnosti, ekonomskog usporavanja u Eurozoni, i kašnjenja u implementaciji IMF-ovog programa.

2. Ekonomski kontest

2.2 . Ključni tranzicijski izazovi¹

Konkurentnost

- **Ustavna struktura** komplicira implementaciju reformi.
- **Percipirana politička nestabilnost** obeshrabruje dugoročna ulaganja i direktna strana ulaganja.
- **Snažno prisustvo države** u ekonomiji stvara neefikasnost; **privatizacija** u Federaciji zaustavljena, a dalje odlaganje erodira vrijednost trenutno održivih SOE-a.
- **Neformalni sektor** oko 30-50% BDP-a.
- SME-ovi i inovativne firme **nemaju pristup financiranju**.
- **Standardi kvaliteta** i operativna praksa ispod EU normi.
- **Produktivnost** je iznad regionalnog prosjeka ali znatno ispod EU standarda.
- Ekonomija ima relativno **malu dodatnu vrijednost**, uprkos industrijskom naslijeđu.
- Ograničeno je izvršenje **politika konkurentnosti**.

Izvor: Izvještaj Svjetske banke Doing Business 2017

Upravljanje

- Na **javno upravljanje** negativno utiču slabo institucionalno, reformsko, administrativno i pravno okruženje.
- **Slabosti okvira za korporativno upravljanje** su nedostatak interne kontrole i slabo funkcioniranje odbora.
- **Korupcija** se percipira kao široko rasprostranjena i postojana.
- Mnogi smatraju **političke veze** ključnim faktorom za uspjeh.
- **Niski standardi profesionalnog menadžmenta** usporavaju rast.
- **Kompleksno zakonsko okruženje**, gdje ključni regulatorni okviri (npr., PPP) nisu dovoljno jasni.

Pokazatelji upravljanja

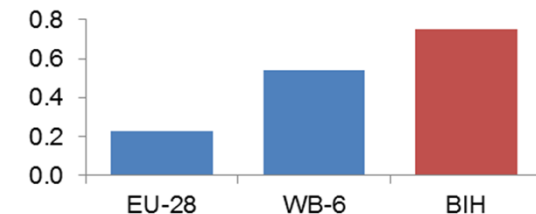

Izvor: Baza podataka Svjetske banke za pokazatelje upravljanja u svijetu

Zelena tranzicija

- **Intenzitet korištenja energije i emisije ugljika** su visoki u odnosu na standarde Zapadnog Balkana i daleko iznad prosjeka EU.
- **Kontinuirani razvoj termoelektrana na uglj** može dodatno pogoršati probleme povezane sa klimatskim promjenama.
- Ekonomija je izložena **uticajima koji su povezani sa klimatskim promjenama (naročito poplave)**.
- Rizik od povećanja emisija u zrak koje su vezane za transport zbog razvoja cestovne mreže.
- Značajan potencijal za štednju energije, ali **nedostaje institucionalni okvir**.
- **Visok nivo zagađenja zraka**, i slabo upravljanje otpadom

Intenzitet ugljika (CO2 emisije po jedinici BDP-a)

Izvor: Međunarodna agencija za energetiku, kalkulacije autora

1. Vidi EBRD dijagnostiku po zemljama za više detalja.

2. BEEPS indikatori EBRD-a i Svjetske banke (% firmi koje imaju ograničen pristup kreditima 12.8 (2013), % firmi koje menadžment provodi na analizi propisa 15.7 (2013), % firmi koje smatraju da je korupcija glavna prepreka 7.8 (2013)).

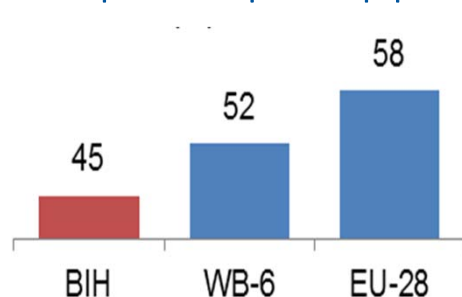
2. Ekonomski kontekst

2.2 . Ključni tranzicijski izazovi

Inkluzija

- **Udio zaposlenog stanovništva** je najniži u EBRD regionu i ukupna stopa zaposlenosti je niska.
- Visok nivo **nezaposlenosti mladih**, blizu 60%¹. **Stopa nezaposlenosti žena** je blizu 32%.
- **Nivoi obrazovanja** su ispod standarda EU, kompanije imaju problema da nađu kvalificirane radnike.
- Značajan **jaz u rodnoj inkluziji** u odnosu na zapošljavanje i pokretanje/vlasništvo biznisa.
- Veliki **regionalni raskorak** u odnosu na kvalitet institucija.
- Učešće muške i ženske radne snage (15+, 2015, ILO procjene) iznosi 55.1% odnosno 33.5%, najmanje u regiji.

% ukupne radno sposobne populacije

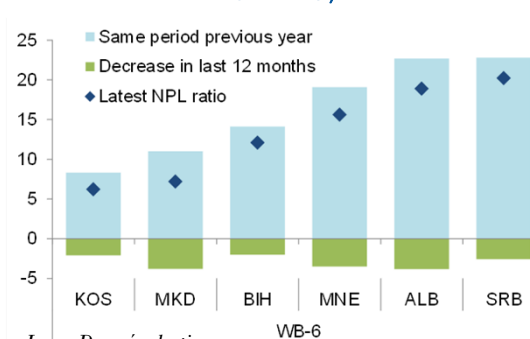

Izvor: Globalni indikatori razvoja

Otpornost

- Ekonomija dokazala da je **relativno otporna** na vanjske i unutarnje potrebe.
- **Bankarski sektor** visoko likvidan, ali je **adekvatnost kapitala** ispod regionalnih standarda.
- Lokalna valuta je vezana za Euro prema **Valutnom odboru**, što ublažava valutni rizik.
- **Nekvalitetna aktiva (NPL)**, iako se smanjuje još uvijek značajna (12%).
- Razvoj **nebankarskog finansijskog sektora** je tek počeo.
- **Štete od poplava** su zadnjih godina bile velike.
- **Prekomjerna ovisnost o ruskom gasu** predstavlja smetnju za energetska sigurnost.

Nivo NPL-a, %

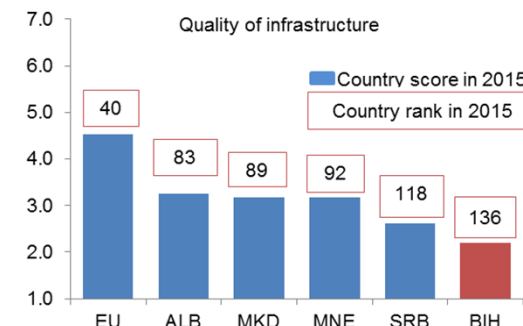

Izvor: Domaće vlasti

Integracija

- Internu i prekograničnu integraciju otežava **loš kvalitet transportne infrastrukture** (posebno cesta).
- Integracija u energetska tržišta je ispod potencijala.
- Otvorenost trgovine je daleko ispod prosjeka EU, i dalje postoje **nekarinske barijere za trgovinu**.
- BiH nije dovoljno integrirana u **globalni lanac vrijednosti**.
- **Direktna strana ulaganja mala** prema regionalnim standardima, **izvozu nedostaje sofisticiranost** (izuzev auto dijelova).

Kvalitet infrastrukture

Izvor: Globalni indikatori konkurentnosti Svjetskog ekonomskog foruma

3. Prioriteti vlade i sudjelovanje zainteresiranih strana

3.1. Reformski prioriteti vlade

- Javno financiranje, oporezivanje i fiskalna stabilnost; poslovna klima i konkurentnost (uključujući privatizaciju i restrukturiranje SOE-a); vladavina zakona i dobro upravljanje; tržište rada i javna administracija su ciljevi **Reformske agende iz 2015 godine**, podržane kroz IMF-ov Prošireni aranžman (EFF) i Razvojni kredit (DPL) Svjetske banke.
- **Privatizacija** je postavljena za cilj kao dio Poslovne klime i konkurentnosti. **Privatizacija telekomunikacijskog sektora**, kao i velikih industrijskih kompanija u Federaciji je od posebnog značaja.
- Jedan od navedenih ciljeva RA, **smanjenje javnog sektora**, je pogodan za stvaranje privatizacijskog zamaha.
- Planirano **restrukturiranje željeznica** u oba entiteta bi pospješilo integraciju.

3.2. EBRD -ove reformske oblasti općenito dogovorene s vlastima

- EBRD i IFC su dvije vodeće IFI koje pomažu BiH vladi u implementaciji komponente Reformske agende pod nazivom Poslovna klima i konkurentnost:
 - Opći dogovor o važnosti davanja novog poticaja privatizaciji, gdje je prioritet telekomunikacijski sektor.
 - Inicijalna podrška EBRD-ovom programu Inicijativa za investicionu klimu i upravljanje (ICGI), uključujući Investiciona vijeća.
 - Sporazumi sa reformski-orijentiranim općinama o komercijalizaciji javnih komunalnih preduzeća, uz očekivanu državnu podršku.
 - Mogućnost uključivanja u restrukturiranje željezničkog sektora.
- Prepoznati važnost napretka u regionalnoj integraciji BiH kroz razvoj vitalnih unutarnjih i vanjskih transportnih veza.

3.3. Ključne poruke civilnog društva za EBRD

- Prisutno je socijalno i ekonomsko isključenje i siromaštvo, veliki problem je visoka stopa nezaposlenosti mladih.
- Potreban snažan i održiv razvoj sektora malih i srednjih preduzeća.
- Treba poboljšati Procjene uticaja na okoliš za projekte hidroelektrana.
- Potrebna diversifikacija obnovljive energije (solarna i vjetro).

4. Definiranje prioriteta EBRD-ove strategije za BiH

Šta treba promijeniti? (Odlomak 2)

Može li se promijeniti? (Odlomak 3)

Šta Banka može uraditi? (Odlomak 4)

Strateški prioriteti (2017-2022)

Šta želimo vidjeti u 2022.

Nedostatak zajedničke vizije, fragmentirano donošenje politika i komplicirane procedure odlučivanja otežavaju implementaciju reformске agende Veliko prisustvo države suzbija konkurentnost Poslovna klima nije pogodna za rast privatnog sektora Neformalna privreda, korupcija ometaju rast privatnog sektora Slabo korporativno upravljanje obeshrabruje investicije i ometa konkurentnost Nema menadžerskih kapaciteta	Nova Reformska agenda daje priliku za reforme, a ponovni angažman sa EU stvara dodatni poticaj Najbolja mala i srednja preduzeća traže podršku EBRD-a za poboljšanje kapaciteta i dalji razvoj. Podrška općinskih vlasti opredijeljenih za reforme Ponovno aktiviranje procesa privatizacije, iako samo po sebi veoma izazovan zadatak, pomoglo bi u poboljšanju konkurentnosti, upravljanja	Kombinacija investicija i ASB pomoći omogućava direktan kontakt sa odabranim SME za jačanje kapaciteta, upravljanja EBRD je konkurentna u ciljanim proizvodima za SME-ove (npr. Žene u biznisu, program konkurentnosti) Solidni dosadašnji rezultati u komercijalizaciji komunalnih preduzeća kroz investicije i tehničku pomoć za poboljšanje rezultata EBRD dobro pozicionirana da preuzme vidljivu ulogu u vodećim održivim privatizacionim projektima, kada budu aktuelni, zbog brenda, kombinacije investicija i savjetodavnih usluga za privatizaciju Inicijativa za investicionu klimu i upravljanje (ICGI) za poboljšanje investicione klime
Slaba transportna infrastruktura otežava unutar i regionalnu integraciju Treba ojačati unutar- i međuregionalnu energetska povezanost. Izloženost faktorima koji se tiču klimatskih promjena	Agenda za regionalnu transportnu povezanost, Berlinski proces Autocesta na Koridoru Vc je ključna za pristup EU tržištima Vlasti žele da poboljšaju regionalne veze Treći energetska paket Uspostavljanje Koordinacionog ureda za aukcije za Zapadni Balkan	EBRD dobro pozicionirana za davanje finansijskih sredstava u kombinaciji sa IFI partnerima kako bi pomogla u smanjenju nedostataka u infrastrukturi i u isto vrijeme promoviranje učestvovanje privatnog sektora
Visok intenzitet emisija ugljika Neefikasnost u snabdijevanju i korištenju energije Potrebno poboljšati održivost komunalnih usluga Štednja energije ispod mogućnosti Visok nivo zagađenja zraka	Regionalne inicijative za obnovljivu energiju i energetska efikasnost EU energetska direktive Lokalne vlasti žele da poboljšaju komunalne usluge	Značajno iskustvo u komunalnim projektima sa eksplicitnim okolinskim ciljevima i ciljevima efikasnosti resursa Inicijativa "Zeleni gradovi" Okvirni programi za energetska efikasnost i obnovljivu energiju.

Omožiti izgradnju kapaciteta i jačanje privatnog sektora, uz promoviranje komercijalizacije javnih komunalnih preduzeća, i podršku privatizaciji održivih preduzeća u državnom vlasništvu u cilju povećanja *Konkurentnosti*

Podržati razvoj ključnih transportnih i energetska prekograničnih veza za promoviranje *Integracije* u regiju uz istovremeno povećavanje *Otpornosti* ekonomije

Podržati energetska efikasnost i proizvodnju obnovljive energije, te pomoći općinama u povećanju kvaliteta usluga u cilju promoviranja *Zelene ekonomije*

- Snažan i sposoban SME sektor/korporativni sektor (uključujući preduzeća na čijem čelu su žene)
- Poboljšane vještine/stručna znanja i standardi kvaliteta za SME-ove
- Poboljšana investicijska klima
- Smanjen udio državnog vlasništva
- Komercijalizirane i efikasne komunalne usluge

- Poboljšana kvalitet/raspoloživost i jednak pristup transportnoj infrastrukturi
- Poboljšana regionalna povezanost energetska infrastrukture
- Poboljšana otpornost na klimatske promjene u transportnoj infrastrukturi

- Povećana proizvodnja energije iz obnovljivih izvora
- Povećana energetska efikasnost u stambenom i javnom sektoru
- Poboljšana efikasnost snabdijevanja vodom i tretmana otpadnih voda
- Smanjeno zagađenje zraka
- Poboljšana sigurnost na cestama

5. Okvir za rezultate strategije

Omogućiti izgradnju kapaciteta i jačanje privatnog sektora, uz promoviranje komercijalizacije javnih komunalnih preduzeća, i podršku privatizaciji održivih preduzeća u državnom vlasništvu u cilju povećanja **Konkurentnosti**

Ključni ciljevi (Rezultati)	Aktivnosti	Indikatori praćenja
<ul style="list-style-type: none"> • Snažan i sposoban SME/korporativni sektor (uključujući preduzeća na čijem čelu su žene) • Poboljšane vještine/stručna znanja i standardi kvaliteta za SME 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Obezbeđenje specijaliziranih okvira za kreditiranje SME-a (komplementarnih sa općenitim kreditiranjem SME-a) putem partnerskih banaka, npr. dalji razvoj programa Žene u biznisu i proširenje EU programa konkurentnosti, direktno angažovanje na kreditiranju privatnih preduzeća. ▪ Demonstriranje najboljih praksi kroz sveobuhvatni program rada sa odabranim prvoklasnim (Blue Ribbon) SME-ovima, korištenjem ASB savjetodavnih usluga i investicija da se povećaju ključne kompetencije i izgrade kapaciteti sa ciljem daljeg organskog razvoja preduzeća i, eventualno, rasta putem akvizicije. 	<ul style="list-style-type: none"> • Obim/broj neotplaćenih SME kredita u PFI (<i>polazna osnova 2016: obim H1 2016 €92,619,291; 6 PFI</i>) • Obim/broj neotplaćenih direktnih kredita preduzećima • Obim neotplaćenih kredita PFI-ima po programu WiB (<i>polazna osnova 2016: obim H1 2016 €1,365,572</i>) • % preduzeća koja su dobila ASB podršku i ostvarila povećani promet (<i>polazna osnova 2016: 75%</i>)
<ul style="list-style-type: none"> • Smanjeno državno vlasništvo i jača konkurentnost • Komercijalizirane komunalne usluge 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ U saradnji sa ključnim akterima, konzistentno zalaganje za privatizaciju. Selektivno učestvovanje u značajnim privatizacijama održivih državnih preduzeća kada budu aktuelne. ▪ Promoviranje poboljšanog upravljanja, boljih finansijskih i operativnih rezultata u javnim komunalnim preduzećima, kao i učešća privatnog sektora (uključujući, ako je izvodljivo, PPP) kao integralnog elementa saradnje sa reformski-orijentiranim općinama. 	<ul style="list-style-type: none"> • Smanjenje državnog vlasništva do manjinskog udjela u podržanim SoE-ima (<i>kvalitativni račun – polazna osnova utvrđena kod odobravanja projekta</i>) • Tarife na ciljanom nivou (<i>polazna osnova – utvrđena kod odobravanja projekta</i>) • Poboljšani pokazatelji operativnih/finansijskih rezultata u podržanim komunalnim preduzećima (profitabilnost, efikasnost, stepen naplate) (<i>polazna osnova – utvrđena kod odobravanja projekta</i>)
<ul style="list-style-type: none"> • Poboljšano poslovno okruženje 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Zalaganje za poboljšanja poslovne klime kroz ICGI program i Investiciono vijeće, koristeći ulogu vodeće institucije (sa IFC-om) prema poglavlju Reformske agende o poboljšanju poslovne klime 	<ul style="list-style-type: none"> • Poboljšanje korporativnog upravljanja i poslovnih standarda u podržanim SoE-ima (<i>kvalitativni račun – polazna osnova N/A</i>)

5. Okvir za rezultate strategije

Podržati razvoj ključnih transportnih i energetske prekograničnih veza sa ciljem promoviranja **Integracije** u regiju uz istovremeno povećavanje **Otpornosti** ekonomije

Ključni ciljevi (Rezultati)	Aktivnosti	Indikatori praćenja
<ul style="list-style-type: none">• Poboljšanje kvaliteta /raspoloživosti transportne infrastrukture	<ul style="list-style-type: none">▪ Ovisno o političkom opredjeljenju, investicije u podršku fizičkih poboljšanja Osnovne mreže (ceste, željeznice, zračni promet, vodeni promet), uključujući ključnu autocestu na Koridoru Vc, koje će se financirati državnim kreditima i, tamo gdje je moguće, putem PPP aranžmana.▪ Savjeti o implementaciji „soft” reformi politika u sklopu Agende za povezivanje šestorke Zapadnog Balkana i određivanju prioriteta strateških investicionih projekata u sklopu Investicionog okvira za Zapadni Balkan (WBiF).▪ Podrška u restrukturiranju željezničkog sektora kroz komercijalizaciju, kao dio Reformske agende, u saradnji sa Svjetskom bankom.▪ Promoviranje poboljšanja usmjerenih na otpornost na klimatske promjene (sa naglaskom na lokalne ceste) i mjera sigurnosti za cestovni sektor.	<ul style="list-style-type: none">• Neto povećanje propusnosti infrastrukture [godišnji iznos u tonama ili broju putnika, km cesta ili željeznica uz pomoć Banke – Polazna osnova O]
<ul style="list-style-type: none">• Poboljšana regionalna povezanost energetske infrastrukture	<ul style="list-style-type: none">▪ Ovisno o političkom opredjeljenju, financiranje novih dalekovoda i interkonektora, uz moguće uključivanje dodatnih prenosnih dalekovoda od Banja Luke do Hrvatske, kao i novih interkonekcija između mreža Srbije, BiH i Crne Gore.▪ Obezbeđenje savjetodavnih usluga povezanih sa investicijama za poboljšanje regulativa o Ugovorima o kupovini električne energije (PPA)▪ Dijalog o politikama za pripremanje zakona o energetici u skladu sa EU zahtjevima, inter alia, za omogućavanje pristupa donacijama, uključujući usvajanje energetske strategije za cijelu zemlju i usklađivanje zakonskog okvira za električnu energiju i gas.▪ Potencijalna pomoć u pripremi alternativnih gasnih interkonekcija kada se ukaže prilika.	<ul style="list-style-type: none">• Obim trgovanja električnom energijom sa susjednim zemljama uz pomoć Banke (polazna osnova utvrđena kod odobranja projekta)• Poboljšani rezultati elektroprenosnog preduzeća (efikasnost, kapacitet) (polazna osnova utvrđena kod odobranja projekta)• Poštivanje zahtjeva Trećeg energetske paketa uz podršku EBRD-ovih savjetodavnih usluga (Zakoni o energetici usklađeni sa EU, uključujući usvajanje energetske strategije za cijelu zemlju i usklađivanje zakonskog okvira za električnu energiju i gas (polazna osnova N/A)

5. Okvir za rezultate strategije

Podržati energetska efikasnost i proizvodnju energije iz obnovljivih izvora, te pomagati općinama u podizanju kvaliteta usluga radi promoviranja **Zelene ekonomije**

Ključni ciljevi (Rezultati)	Aktivnosti	Indikatori praćenja
<ul style="list-style-type: none"> • Povećana proizvodnja električne energije i kogeneracija iz obnovljivih izvora • Poboljšana efikasnost distribucije 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Tražiti izvodljive projekte sa renomiranim sponzorima u proizvodnji obnovljive energije, koristeći ako bude moguće regionalne energetske sheme za Zapadni Balkan. ▪ Podrška obnovi postojeće elektroenergetske mreže radi smanjenja gubitaka električne energije. ▪ Pod uvjetom da budu završene potrebne interkonekcije, razmotriti mogućnost pružanja podrške u promoviranju gasifikacije. ▪ Pružanje savjetodavnih usluga za poboljšanje regulatornog okvira za obnovljivu energiju. 	<ul style="list-style-type: none"> • Proizvedena obnovljiva energija, uz podršku Banke, (MWh/g) <i>(polazna osnova 2016: 12,000 MWh/g)</i>
<ul style="list-style-type: none"> • Povećana energetska efikasnost 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Dalji razvoj GEF-a za Zapadni Balkan za promoviranje energetske efikasnosti u stambenom sektoru, uz istovremeni nastavak podrške za energetska efikasnost u industriji. ▪ Probno direktno kreditiranje energetske efikasnosti u javnom sektoru. ▪ Podrška razvoju ESCO rješenja za poboljšanje energetske efikasnosti, uključujući za komunalne usluge i u javnim zgradama. ▪ Savjetodavne usluge za poboljšanje regulatornog okvira za energetska efikasnost. 	<ul style="list-style-type: none"> • Smanjenje GHG emisija, uz podršku Banke (ktCO₂/g) <i>(polazna osnova 2016: 24 ktCO₂/g)</i>
<ul style="list-style-type: none"> • Poboljšanje kvaliteta vode • Smanjeno zagađenje zraka 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Podrška poboljšanjima u komunalnoj infrastrukturi sa ciljem smanjenja gubitaka vode. ▪ Podrška izgradnji i modernizaciji postrojenja za tretman otpadnih voda i kogeneracije u sistemima daljinskog grijanja. ▪ Promoviranje javnog prevoza koji ne zagađuje okoliš, zajedno sa inicijativom “zeleni gradovi”. 	<ul style="list-style-type: none"> • Uštede u vodi (m³/g), uz podršku Banke (polazna osnova 2016: 0) • Broj ljudi (m/ž) koji imaju koristi od boljih infrastrukturnih usluga <i>(polazna osnova 0)</i>

6. Tabela komplementarnosti međunarodnih partnera u poslovnim oblastima EBRD-a

		EBRD POSLOVNE OBLASTI																				
		Sektori													Multidisciplinarnе teme							
		Korporativni				Energija		Infrastruktura			Financije				Zelena tranzicija		Inkluzija					
		Agribiznis	Industrija	Nekretnine	ICT	Prirodni resursi	Električna energija	Vodovod i kanalizacija	Gradski saobraćaj	Ceste	Željeznice	Bankarstvo	Osiguranje i druge finansijske usluge	Financiranje MSME-ova	Privatni kapital	Tržišta kapitala	Efikasnost vode	Efikasnost materijala	Održiva energija	Rodna pitanja	Omladina	Regija
Indikativna godišnja ulaganja/ grantovi (prosjek 2013-2015, izuzimajući podršku budžetu, € m)																						
EIB	128						€				€P			€						€		
Svjetska banka	79	€		€P				€		€	€									€P		
KfW	54						€	€					€				€		€			
EU	43													€P					€P	€P	€P	€P
USAID	26	€		€P			P						€							P		€P
IFC	16		€P	€									€		€					€		
EBRD buduće	138				€P		€P	€P	€P	€P	€P			€				€P		€P	€	€P

Oblasti za buduću saradnju uključuju:

Konkurentnost

- Kontakti sa IMF-om, EU, USAID-om na poticanju privatizacije
- Saradnja sa IFC-om na poboljšanju poslovne klime
- Aktivnosti sa IFC-om na povećanju komercijalizacije komunalnih usluga

Integracija i Otpornost

- Korištenje Berlinskog procesa
- Koordiniranje i određivanje prioriteta po WBIF-u
- Restrukturiranje željeznica sa Svjetskom bankom

Zelena ekonomija

- Koordinacioni ured za aukcije za Jugoistočnu Evropu u Podgorici
- Okvir za Treći energetski paket
- EU financiranje za regionalni plan hidro energije

€ Oblast značajnih investicija	● Fokus uglavnom na privatnom sektoru	Tranzicijski izazovi
P Oblast značajnog dijaloga o politikama	○ Fokus uglavnom na javnom sektoru	Veliki
		Srednji
		Mali

Napomena: Tranzicijski izazovi 2015 procijenjeni prema EBRD-ovoj metodologiji. Tranzicijski izazov Inkluzije je izražen kao aritmetički prosjek ocjena pod-komponenti. Aktivnosti IFI prikazane na osnovu javno dostupnih informacija. Značajna IFI ulaganja definirana kao projekti iznad 5% godišnjih ulaganja i potpisani od 2014. U 2014, indikativno EUR 15 miliona je dato za popravak šteta od poplava. EUR 18 miliona za 2015 i 2016, a EUR 12 miliona za 2017 su indikativno alocirani za Regionalni stambeni program, koji se implementira unutar okvira IPA programa za više država.

7. Rizici u implementaciji i okolinske i socijalne implikacije

Rizici u implementaciji strategije	Vjerovatnoća	Uticaj	Okolinske i socijalne implikacije
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Osjetljivost na političke događaje: politički faktori, koji su inherentni kompleksnoj ustavnoj strukturi BiH, mogu ometati Reformsku agendu na štetu implementacije strategije za zemlju. 			<ul style="list-style-type: none"> ▪ Procjena i upravljanje okolinskim i socijalnim (E&S) uticajima, uključivanje zainteresiranih strana: Osigurati da direktni, indirektni i kumulativni E&S uticaji projekata¹ budu odgovarajuće procijenjeni i ublaženi, radi sa klijentima da se osigura njihov dovoljan E&S kapacitet. Osigurati adekvatan nivo uključivanja zainteresiranih strana. ▪ Radna snaga i uvjeti rada: Osigurati da klijentove politike ljudskih resursa i radne prakse budu usklađene sa EBRD Politikom, kako bi se smanjila potencijalna diskriminacija na radnom mjestu, naročito u odnosu na bilo kakvo smanjivanje broja zaposlenih zbog privatizacije SoE-a, i promoviranje jednake mogućnosti. ▪ Efikasnost resursa, sprječavanje i kontrola zagađenja: Pomoći u implementaciji EU direktiva na lokalnom i državnom nivou putem dijaloga o politikama i izgradnje kapaciteta. Podržati pripremu i implementiranje Akcionih planova za zelene gradove. ▪ Zdravlje i sigurnost: Pomoći u poboljšanju zaštite na radu i zaštite zdravlja zajednice, <i>inter alia</i> u projektima infrastrukture i energetike. Sredstva tehničke pomoći mogu biti potrebna za poboljšanje sigurnosti u prometu. ▪ Otkup zemljišta, nedobrovoljno preseljenje i ekonomsko raseljavanje: Linearni infrastrukturni projekti mogu zahtijevati otkup zemljišta i imovine, stoga će klijenti možda trebati pomoći u registraciji vlasničkih prava na zemljište. Tamo gdje korisnici nemaju zakonska vlasnička prava, klijenti će morati osigurati da kompenzacije i ponovno uspostavljanje sredstava za život budu u skladu sa zahtjevima Banke. ▪ Očuvanje biološke raznovrsnosti i održivo upravljanje živim prirodnim resursima: Projekti obnovljive energije i infrastrukturni projekti mogu imati negativni uticaj zbog prodiranja u ili fragmentiranja osjetljivih habitata, zaštićenih oblasti ili predloženih Emerald i Natura 2000 lokacija. Da bi se izbjegli ili na minimum smanjili ti uticaji, osigurati izradu detaljnih procjena uticaja na biološku raznovrsnost za projekte na osjetljivim lokacijama i obezbijediti tehničku pomoć tamo gdje je potrebna. ▪ Kulturno nasljeđe: Raditi sa klijentima na identifikiranju i konsultacijama sa ključnim zainteresiranim stranama radi zaštite osjetljivog kulturnog nasljeđa. ▪ Financijski posrednici: Osigurati da FI partneri imaju adekvatne E&S kapacitete i procedure za upravljanje rizikom.
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Kontinuirani zastoj u privatizaciji: značajne sistemske promjene u oblastima konkurentnosti i upravljanja neće biti moguće bez privatizacije preostalih SOE-a. U tom smislu, nedostatak političke volje da se nastavi sa privatizacijom imao bi negativan uticaj na obim i rezultate djelovanja Banke. 			
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Investiciona klima je i dalje uglavnom nepovoljna za privatni biznis: neformalna ekonomija, slab regulatorni okvir, loše upravljanje i percipirana korupcija odvrću direktna strana ulaganja i prave prepreke lokalnim SME-ovima, što može ometati angažman Banke u privatnom sektoru. 			
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Osjetljivost na vanjske potrebe: ekonomija je i dalje izložena rizicima Eurozone i susjednih zemalja, što može negativno uticati na potražnju za proizvodima Banke 			
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Osjetljivost na faktore klimatskih promjena: na istom nivou kao i u drugim zemljama Zapadnog Balkana, ekonomija je izložena uticajima klimatskih promjena, naročito poplava, što može poremetiti redovnu implementaciju strategije. 			
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Ovisnost o regionalnim inicijativama: posebno u odnosu na integraciju i zelenu ekonomiju, strategija koristi značajne regionalne aktivnosti na Zapadnom Balkanu, koje se s pravom smatraju važnim omogućavajućim faktorima. Međutim, zastoji u napretku ovih inicijativa imali bi negativan uticaj na implementaciju. 			

8. Procjena sufinansiranja donatora

8.1. Procjena potreba za grantovima tokom perioda nove strategije

- Grantovi će biti potrebni za pripremu studija izvodljivosti, pripremu investicionih projekata i izgradnju kapaciteta budućih klijenata, posebno kao podrška održivoj infrastrukturi, Inicijativi za male biznise (SBI) i Tranziciji ka zelenoj ekonomiji (GET). Pored toga, biće potrebni investicioni grantovi za sufinansiranje investicija u komunalne i transportne projekte.
- Na regionalnom nivou, biće potrebna dodatna podrška postojećim programima koji kombiniraju dijaloge o politikama, kreditno financiranje i grantove za konsultantske poslove i investicione poticaje. Na primjer, očekuje se produžetak Regionalnog programa energetske efikasnosti (REEP) kao i povećanje kreditnih linija za jačanje konkurentnosti SME-a, uključujući kroz Program razvoja preduzeća i inovacije za Zapadni Balkan (EDIF).
- Uzimajući u obzir kriterije priuštivosti, ranije potrebe za donatorskim financiranjem i intenzivnost korištenja grantova u nekim od novih aktivnosti koje su predviđene u strategiji, očekuje se da će **potrebe za grantovima biti iznad istorijskog nivoa**.

8.2. Potencijalni izvori grant sredstava

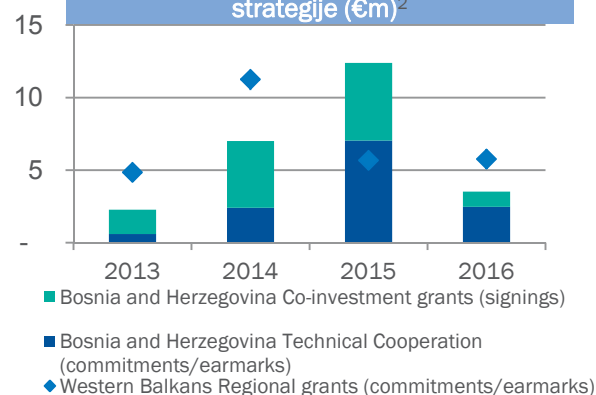
- **Investicioni okvir za Zapadni Balkan** (vlade korisnici, EU, bilateralni donatori i IFI): grantovi za prioritetne infrastrukturne investicije u sektorima okoliša, transporta, društvenom i energetsom sektoru. Preduvjet za prijavljivanje je postojanje državne strategije za sektor, kao i evidentan napredak u implementaciji reformi politika.
- **EU:** prioritetne oblasti u okviru Instrumenta za predpristupnu pomoć uključuju razvoj privatnog sektora, energetska efikasnost i infrastrukturu.
- **Bilateralni donatori:** podrška putem bilateralnih EBRD-ovih programa za SBI, uključujući Žene u biznisu, GET i održivu infrastrukturu kao i rad na politikama/reformama.
- **EBRD-ov specijalni dioničarski fond:** komplementaran donatorskim sredstvima, a prioritetna oblast ostaje unapređenje tranzicije.

Odabrani indikatori priuštivosti

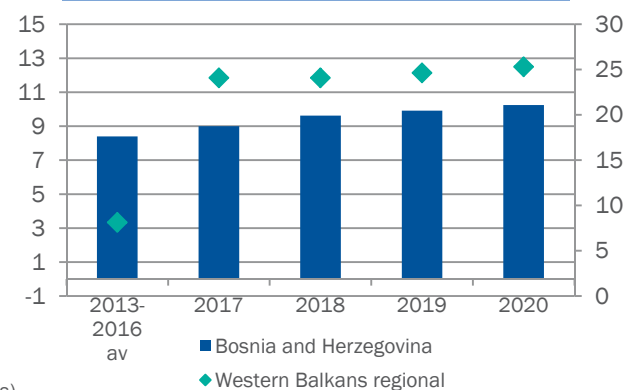
EBRD regionalno procentualno rangiranje¹

BDP per capita (PKP, USD) ²	11,034	25
ODA zemlja	DA	N/A
ODA kao udio u bruto nacionalnom dohotku (%)	0.91	57
ODA per capita (USD – sadašnje cijene)	38	70

Donatorsko financiranje tokom prethodne strategije (€m)²

Projekcije potreba za grantovima (€m)

1. Jednostavno procentualno rangiranje evidentirano kao udio EBRD zemalja (ODA zemalja operacija za ODA indikatore) koje su rangirane ispod Bosne i Hercegovine.

2. Procjena: Izvor IMF

3. TC podaci za 2013-2015. bazirani na obavezama na kraju marta 2016 (zadnji dostupni podaci prije prenošenja podataka u novi sistem za donatorske fondove). TC podaci za 2016. bazirani na alokacijama za 2016. na projektnom nivou.

ANEKS

U BiH postoje ustavni i zakonodavni okviri za pluralističku parlamentarnu demokraciju, razdvajanje ovlasti i provjere i osiguravanje ravnoteže u političkom sistemu, garancije temeljnih prava i značajnu ulogu civilnog društva i u velikoj mjeri su u skladu sa međunarodnim i evropskim standardima.

Međutim, na funkcioniranje države generalno, a posebno njenih demokratski izabranih institucija, utiču specifičnosti ustavnog uređenja zemlje. Dejtonski mirovni sporazum iz 1995. godine, kojim je zaustavljen rat u BiH i omogućena stabilnost u zemlji, stvorio je izuzetno kompleksnu državnu strukturu i fragmentiran politički aparat. Na centralnom nivou, proces donošenja odluka zasniva se na kompliciranom sistemu provjera i osiguravanja ravnoteže, koji je osmišljen tako da zaštiti interese tri “konstitutivna” naroda i koji de facto ohrabruje njihove predstavnike u centralnim tijelima da pokažu privrženost svom konstitutivnom narodu, a ne državi. Konsenzus između nacionalnih lidera o optimalnom budućem unutrašnjem uređenju BiH još uvijek se ne nazire, no bez sveobuhvatne reforme ustavnog uređenja teško će se ostvariti napredak ka efikasnijoj i demokratskoj državi.

Mnoge slabosti koje su zajedničke drugim zemljama Zapadnog Balkana – kao što su ukupna institucionalna slabost, relativno nizak kapacitet javne administracije, pretjerana politizacija i manjak meritokracije u državnim službama, slabo pravosuđe, i težak poslovni ambijent – su umnožene u BiH. To je jedan od glavnih razloga zašto je zemlja često rangirana među najgorim u regionu u raznim tabelama koje se odnose na poslovni ambijent.

Specifičnosti ustavnog uređenja također utiču na ljudska prava. Neki dijelovi postojećeg BiH zakonodavstva nisu usklađeni sa međunarodnim standardima, uključujući i Evropsku konvenciju o ljudskim pravima. U 2009. godini Evropski sud za ljudska prava (ECHR) je donio presudu da se zaustavi diskriminacija etničkih manjina u BiH, čijim predstavnicima je zakonom onemogućeno da se kandidiraju za najviše javne službe. Ova presuda ECHR-a još nije implementirana. Rezolucija Parlamentarne skupštine Vijeća Evrope (PACE) o BiH navodi da ovo “koči završetak prijeko potrebnih reformi u ključnim sektorima, kao što su demokratske institucije, vladavina prava i ljudska prava”(1). Kako je naglašeno u Akcionom planu za BiH Vijeća Evrope za 2015-2017, reforme potrebne za “ukidanje diskriminatornog izbornog sistema ...su davno trebale biti provedene”.(2)

Napredak u demokratskim reformama direktno utiče na napredak zemlje u približavanju EU. Usvajanje nove Reformske agende od strane svih nivoa vlasti u BiH u ljeto 2015. godine predstavljalo je važan korak naprijed i omogućilo prevazilaženje zastoja u odnosima sa EU. Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju, koji je godinama bio zamrznut, stupio je na snagu i u februaru 2016. godine, BiH je podnijela formalnu aplikaciju za članstvo u EU. Evropska komisija (EC) je nakon toga dobila zadatak da pripremi svoje “Mišljenje” u vezi sa ovom aplikacijom i počela je sa tehničkim radom. U isto vrijeme, ostaju na snazi Zaključci Vijeća Evropske unije od 17. decembra 2013. koji povezuju implementaciju gore navedene presude ECHR-a sa napretkom BiH na putu ka EU (3). Najnoviji ishod sastanka Vijeća od 13. decembra 2016. podsjeća na važnost implementacije ove presude za uspostavljanje demokratskog i funkcionalnog društva u kojem je zagantirana jednakost svim građanima (4).

Predstavnička i odgovorna vlada

Slobodni, poštenu i konkurentni izbori

Postojeći pravni okvir, čak i ovako složen i opterećen neusklađenošću (građani glasaju za šest različitih izbornih kategorija), omogućuje provođenje demokratskih izbora. Izbori se uglavnom provode u skladu sa obavezama koje nameće Organizacija za sigurnost i saradnju u Evropi (OSCE) i Vijeće Evrope, po procjeni ove dvije navedene institucije. Izborni zakon iz 2001. godine čini osnovu izbornog pravnog okvira, koji je doživio značajne i pozitivne promjene tokom proteklih godina. Nedavne izmjene (najnovije izmjene su usvojene 2016.) su izvršene da bi se implementirale preporuke OSCE-a u vezi sa povećanjem rodnih kvota, financiranjem kampanja i jačim kaznama za kršenja izbornog procesa.

1) Parlamentarna skupština Vijeća Evrope (PACE), Rezolucija 1855 o “Funkcioniranju demokratskih institucija u Bosni i Hercegovini” (usvojena na Plenarnoj sjednici 9 januara 2012)

2) Vijeće Evrope, Akcioni plan za Bosnu i Hercegovinu 2015-2017, usvojen na Vijeću ministara Vijeća Evrope 4. marta 2015.

3) Zaključci Vijeća za opće poslove, Vijeće Evropske unije, 17 decembar 2013.

4) Ishod sastanka Vijeća, Opći poslovi, Vijeće Evropske unije, 13. decembar 2016. Parlamentarna skupština Vijeća Evrope (PACE), Rezolucija 1701 (2010), Rezolucija 1725 (2010), i Rezolucija 1855 (2012)

Međutim, postoji jedno područje u kojem pravni okvir nije uspješan u pogledu aktivnog i pasivnog biračkog prava: postojeća ograničenja zasnovana na etničkoj pripadnosti i mjestu prebivališta u vezi sa pravom na izbor kandidata nisu u skladu sa Evropskom konvencijom o ljudskim pravima i u suprotnosti sa OSCE dokumentom iz Kopenhagena i drugim međunarodnim standardima. PACE je u više navrata od BiH vlasti tražila donošenje amandmana na Ustav i Izborni zakon kako bi se zaustavila diskriminacija etničkih manjina (5). ECHR je 22 decembra 2009 godine donio pravno obavezujuću presudu prema kojoj je uskraćivanje prava na osnovu etničke pripadnosti nespojivo sa općim načelima Evropske konvencije. U 2011 godini uspostavljen je Privremeni zajednički parlamentarni odbor za izradu nacrtu izmjena i dopuna Ustava i Izbornog zakona kako bi se isti uskladili sa presudom ECHR-a, ali do sada nije došlo do dogovora ključnih sudionika. ECHR je nakon toga donio još jednu presudu koja se odnosi na ograničenja izbornog prava bazirana na etničkoj pripadnosti i mjestu prebivališta (Zornić v BiH, 2014), a još jedna tužba (Pilav v BiH) je u toku.

Zbog nedostatka političkog dogovora, osnovno pravo građana da glasaju na lokalnim izborima je ugroženo na lokalnom nivou u etnički podijeljenom gradu Mostaru, gdje već šest godina nije provedena presuda Ustavnog suda i nije bilo izbora.

U praksi, izbori omogućuju nadmetanje između različitih političkih stranaka kao i slobodan izbor za birače. Kandidati mogu voditi svoje kampanje slobodno i bez ometanja od strane vlasti. Centralna izborna komisija (CIK) je nezavisno stalno tijelo koje imenuje specijalna Komisija za izbor i imenovanja. Predstavnici OSCE-a i Ureda visokog predstavnika (OHR) bili su članovi Izborne komisije do 2005 godine, a svaka od tih organizacija i dalje ima savjetodavno mjesto u CIK-u bez prava glasa. Općinske izborne komisije su stalna tijela koja imenuju općinski organi vlasti i čija imenovanja odobrava CIK.

Mediji glasačima omogućavaju raznovrsnu i široku pokrivenost izborne kampanje. Izborni zakon predviđa domaće i međunarodne posmatračke izbora na svim nivoima izborne administracije. Međutim, smanjuje se broj domaćih posmatrača iz civilnog društva u velikoj mjeri zbog nedostatka sredstava. Specifičnosti ustavnog ustrojstva zemlje i preostale etničke podjele rezultiraju činjenicom prema kojoj političke stranke uglavnom kontaktiraju sa svojim etničkim grupama, iako postoji i nekoliko političkih stranaka koje u većoj mjeri imaju multietnički pristup.

Od kraja rata (1992-1995) BiH je održavala redovne demokratske i konkurentne izbore na centralnom i općinskom nivou. U prošlosti su izbori bili uspješno organizirani od strane OSCE-a. Tri zadnja opća izbora (2006, 2010 i 2014) i općinski izbori (2008, 2012 i 2016) su u potpunosti obavljani od strane BiH vlasti. Posljednji opći izbori su od strane OSCE-ove/ODIHR-ove misije za posmatranje izbora bili ocijenjeni kao općenito uspješni (6). Izborna kampanja je bila konkurentna i sloboda izražavanja je poštovana. Izbori su prošli u relativno mirnoj atmosferi, iako su povremeno bili obilježeni zapaljivom retorikom nekih učesnika. Proces je protekao lošije tokom brojanja glasova, kada su promatrači postavili pitanja transparentnosti. Među proceduralnim nepravilnostima koje se ponavljaju nalazi se tzv. glasanje putem 'posrednika' (obitelji), naročito u ruralnim oblastima, i trgovanje pozicijama u komisijama na izbornim mjestima. Lokalni izbori održani u oktobru 2016 su procijenjeni uglavnom kao regularni, međutim, zabilježen je manji broj incidenata (7).

Razdvajanje ovlasti i efikasne kontrole i ravnoteža

U BiH postoji ustavni i zakonodavni okvir parlamentarne demokracije koji karakteriše odvajanje ovlasti, kontrole i ravnoteža u političkom sistemu, nezavisno zakonodavstvo i procedure zakonodavnog nadzora u propisanoj domeni odlučivanja. Jedinstvena složenost strukture upravljanja u BiH proizilazi iz odredbi Dejtonskog mirovnog sporazuma sa razrađenim sistemom provjera i ravnoteže. One su u velikoj mjeri bile osmišljene u cilju zaštite interesa tri "konstitutivna" naroda.

5) Parlamentarna skupština Vijeća Evrope (PACE), Rezolucija 1701 (2010), Rezolucija 1725 (2010), i Rezolucija 1855 (2012)

6) OSCE-ov Ured za demokratske institucije i ljudska prava (ODIHR), Opći izbori od 12 oktobra 2014, Izborna promatračka misija, Finalni izvještaj, 7 januar 2015.

7) Vijeće Evrope, Kongres lokalnih i regionalnih vlasti, preliminarni nalazi praćenja izbora načelnika i članova vijeća u Bosni i Hercegovini, oktobar 2016.

U stvarnosti, one ohrabruju političke predstavnike da pokažu predanost samo svom entitetu i njihovoj etničkoj grupi, a ne državi. Funkcionalnost i efikasnost vlade na državnom nivou je ograničena, kao i koordinacija kreiranja politika. Ustav pruža ograničene ovlasti institucijama na državnom nivou, dok većinu takvih ovlasti daje Entitetima: Federaciji BiH (FBiH) i Republici Srpskoj (RS).

Početak implementacije Reformske agende, usvojene 2015, je doveo do poboljšanja u funkcioniranju Parlamentarne skupštine BiH i entitetskih parlamenata, uključujući efikasnost zakonodavnog procesa i mogućnost nadzora nad aktivnostima izvršne vlasti.

Efikasnost ovlasti za upravljanje izabranih zvaničnika

BiH je uspostavila institucionalne, pravne i finansijske aranžmane za izabrane zvaničnike da koriste svoja ovlaštenja i oni nisu ograničeni internim nedemokratskim pravom veta ili drugim neprimjerenim uticajima. Kao i u mnogim drugim zemljama u tranziciji, već dugo postoji blizak odnos između poslovnih i političkih elita. Međutim, to ne dovodi u pitanje ovlasti izabranih zvaničnika u upravljanju zemljom.

Međunarodno prisustvo u BiH je i dalje značajno i pored činjenice da su mu uloga i brojnost smanjeni. Dejtonski sporazum je uspostavio Ured visokog predstavnika (OHR) pod pokroviteljstvom Ujedinjenih nacija (UN). Visoki predstavnik (HR), koji izvještava Vijeće za implementaciju mira (PIC), grupu od 55 zemalja i međunarodnih organizacija koje "sponzoriraju i usmjeravaju proces provedbe mira", može donositi odluke koje imaju zakonodavnu snagu, uključujući i nadmoćnost nad domaćim zakonodavstvom. Godine 1997 PIC je Visokom predstavniku dao dodatna ovlaštenja (Bonske ovlasti) za razrješenje bilo kojeg zvaničnika, uključujući i izabrane zvaničnike, koji opstruiraju Dejtonski mirovni sporazum. Iako je u praksi korištenje bonskih ovlasti smanjeno tokom godina, Visoki predstavnik ih i dalje povremeno koristiti. PIC je postigao dogovor da će OHR u budućnosti prestati sa radom kada se ispune određeni "uslovi" i ostvare određeni "ciljevi".

U prošlosti je Visoki predstavnik bio i specijalni predstavnik Evropske unije u BiH (EUSR). Nakon razdvajanja ovih dvaju mandata, EU je ojačala svoju ulogu u BiH, što uključuje kombinovano prisustvo EUSR-a i EU Delegacije. EU je rasporedila značajne resurse u Bosni i Hercegovini u okviru Zajedničke vanjske i sigurnosne politike, postavši tako ključni međunarodni faktor.

U BiH postoji strano vojno prisustvo pod vodstvom EU – EUFOR Althea koje, u skladu sa relevantnom UNSCR rezolucijom (8), ima mandat podržavanja sigurnog okruženja u zemlji. Tokom posljednjih nekoliko godina EUFOR je rekonstruiran i smanjen je broj vojnika. Trenutno je EUFOR uglavnom angažiran na izgradnji kapaciteta i obuci.

Civilno društvo, mediji i sudjelovanje

Veličina i nezavisnost civilnog društva

Postoji zadovoljavajući pravni okvir za organizacije civilnog društva. Zakon o asocijacijama i fondacijama regulira pravne smjernice i daje organizacijama civilnog društva (CSO) razna prava. CSO-i se mogu registrirati na različitim nivoima, no CSO-i koji su se registrirali na državnom nivou imaju slobodu djelovanja na cijeloj teritoriji zemlje dok se to ne odnosi na lokalne CSO-e koji se suočavaju sa nizom pravnih prepreka. Sporazum o saradnji između Vijeća ministara Bosne i Hercegovine i nevladinog sektora, potpisan 2007 godine, još uvijek nije implementiran. Institucionalni mehanizmi uspostavljeni tim sporazumom, kao što je Ured za saradnju sa CSO-ima, još nisu formirani.

Procjenjuje se da je ukupan broj CSO-a u oba Entiteta oko 12,000, od čega je samo jedna trećina aktivna. Mnogi CSO-i su formirani za rad na projektima i relativno usko specijalizirani. Pravilnik Vijeća ministara o konsultacijama u izradi nacrtu legislative (Zakon o konsultacijama) omogućava da se u izradi zakona čuje glas CSO-a. Međutim, proces konsultacija sa civilnim društvom nije dovoljno snažan. Općenito, javno sudjelovanje u donošenju odluka u BiH treba poboljšati. CSO-i i vlasti trenutno pokušavaju reformirati gore navedene zakone, kako bi se povećalo javno sudjelovanje i transparentnost.

Pravo na osnivanje sindikata je sadržano u zakonu. Međutim, sindikatima općenito nedostaje stabilno finansiranje, a potrebno je dalje jačanje segmenta radnih prava i socijalnog dijaloga. Do sada nisu poduzeti nikakvi koraci ka uspostavljanju Ekonomskog i socijalnog vijeća na državnom nivou.

Nezavisni pluralistički mediji koji rade bez cenzure

BiH Ustav garantira slobodu štampe. Pluralizam medija, koji uglavnom rade slobodno i bez cenzure, se povećao tokom posljednjih godina. Pravni okvir je uglavnom formiran i usklađen sa međunarodnim standardima, te zabranjuje poticanje rasne, etničke ili religiozne mržnje.

Vijeće za štampu, samoregulacijsko tijelo za štampane i internet medije, pomaže u promoviranju slobode govora i poštivanja novinarske etike, i nadgleda primjenu Kodeksa za štampu u BiH; međutim, ovo tijelo nema ovlasti da kazni, suspendira ili zatvori bilo koji medij. Regulatorna agencija za komunikacije (RAK), koja radi na nivou države i čiji mandat je definiran u Zakonu o telekomunikacijama BiH, prati rad audiovizuelnih medija u oba entiteta. Vijeće ministara BiH mora odobriti imenovanje Generalnog direktora Agencije. Postojeća legislativa pruža pravnu zaštitu kojom osigurava neovisnost RAK-a, ali stalno postoje pokušaji da se ugrozi ta neovisnost.

U isto vrijeme, prema najnovijim izvještajima OSCE-a, nivo slobode medija u BiH se u zadnje vrijeme smanjuje, bez obzira na odgovarajuću legislativu. Također, problem je i široko rasprostranjena percepcija među građanima da su mediji previše ispolitizirani i da su podložni političkim uticajima. Tokom posjete zemlji u 2015, Predstavnik OSCE-a za slobodu medija izrazila je svoju zabrinutost zbog velikog broja građanskih parnica za klevetu, koje uglavnom pokreću političari protiv kritičkih medija (9).

Slika medija je raznovrsna i kompleksna i uključuje oko 200 dnevnih, sedmičnih ili mjesečnih štampanih medija i 200 audiovizuelnih medija, dok svaki konstitutivni entitet ima svog vlastitog javnog emitera (Radio-Televizija Federacije BiH i Radio-Televizija Republike Srpske) i privatne medije. Postoji također i državni javni emiter, Radio-Televizija BiH.

Stopa penetracije Interneta brzo raste - 65% građana je imalo pristup Internetu u 2015 u odnosu na 43% u 2010 (10).

Višestruki kanali građanskog i političkog sudjelovanja

Postoji veliki broj kanala za građansko i političko sudjelovanje. Međutim, potrebno je unaprijediti učešće javnosti u donošenju odluka.

9) OSCE, "Predstavnik OSCE-a za slobodu medija završava službenu posjetu Bosni i Hercegovini, pri čemu su sigurnost novinara i digitalizacija važna pitanja u agendi", 3 juli 2015

10) Statistika Međunarodne telekomunikacijske unije (ITU), "Procenat pojedinaca koji koriste Internet," 2000-2015

Sloboda formiranja političkih stranaka i postojanje organizirane opozicije

Sloboda formiranja političkih stranaka zajamčena je Ustavom i implementira se u praksi, a potvrđuje se postojanjem velikog broja stranaka i značajnih opozicionih partija sposobnih da slobodno vode kampanju i da se suprotstave vladinim inicijativama. Na zadnjim općim izborima je učestvovala 51 politička stranka i 14 koalicija. Gotovo 20 različitih političkih stranaka je zastupljeno u državnom Parlamentu.

Vladavina zakona i pristup pravdi

Nadmoćnost zakona

Postoje potrebne zakonske i institucionalne garancije za vladavinu zakona. Građani imaju pravo na slobodno i pravično suđenje i zaštićeni su od proizvoljnih hapšenja ili pritvaranja.

Nezavisnost pravosuđa

Nezavisnost pravosuđa je garantovana Ustavom. Postoje ključne zaštitne mjere kako bi se osigurala njegova nepristrasnost, iako je njihova implementacija neujednačena. Nezavisnost sistema je dodatno podržana funkcioniranjem nezavisnog Ustavnog suda, Suda BiH, kao i Visokog sudskog i tužilačkog vijeća. Glavni izazovi proizlaze iz ustavnih specifičnosti Bosne i Hercegovine. Nezavisnost je narušena nedostatkom koordinacije i harmonizacije između državnog nivoa i entitetskih nivoa, te fragmentiranjem budžeta.

Jačanje nezavisnosti i efikasnosti pravosuđa je jedan od glavnih ciljeva EU prilikom vođenja strukturalnog dijaloga o pravosuđu. EU pruža pomoć Bosni i Hercegovini u ovoj oblasti. Dijalog je doprinio reviziji Zakona o Visokom sudskom i tužilačkom vijeću i drugim mjerama za reformu državnog pravosudnog sistema u skladu sa evropskim standardima nezavisnosti, nepristrasnosti i profesionalnosti. Međutim, najnoviji EC izvještaj o napretku navodi da “je potrebno ojačati neovisnost sudstva, uključujući od političkih uticaja” (11).

Vlada i građani jednako podliježu zakonu

Vlasti su pojačale mjere za povećanje odgovornosti i sprječavanje zloupotrebe ovlasti od strane nosilaca javnih funkcija. Ured Disciplinskog vijeća je uspio smanjiti broj neriješenih predmeta i povećati broj disciplinskih postupaka protiv nosilaca javnih funkcija.

Djelotvorne politike i institucije za sprječavanje korupcije

Prema indeksu percepcije korupcije (CPI) Agencije Transparency International za 2016, BiH se nalazi na 83. mjestu od 176 zemalja (12). Ovo je jedna od najlošijih pozicija među zemljama u jugoistočnoj Evropi. Građani BiH smatraju da je korupcija jedan od ozbiljnih problema i da je široko rasprostranjena.

Prema najnovijem izvještaju Trećeg kruga evaluacije o “Optužbama” i “Transparentnosti financiranja stranaka” Grupe zemalja Vijeća Evrope za borbu protiv korupcije (GRECO), BiH nije postigla nikakav dalji napredak u implementaciji 15 preporuka (od ukupno 22) koje su u prethodnom Privremenom izvještaju o usklađenosti bile navedene kao djelimično ili nikako implementirane (13).

11) Evropska komisija, 2016 Komunikacija o EU politici proširenja, Izvještaj za BiH za 2016, 9 novembar 2016.

12) Transparency International, Indeks percepcije korupcije (CPI) 2016 .

13) Vijeće Evrope, Grupa zemalja za borbu protiv korupcije (GRECO), Treći krug evaluacije, Treći privremeni izvještaj o usklađenosti za Bosnu i Hercegovinu, usvojen 1 jula 2016, objavljen 22 septembra 2016.

U Evaluacionom izvještaju za Četvrti krug evaluacije o “prevenciji korupcije u odnosu na članove parlamenta, sudije i tužioce” u BiH, GRECO je naveo da “složenost četiri pravosudna sistema i prijetnje nezavisnosti sudstva imaju veoma negativan uticaj na efikasnost pravde i potiču vrlo negativnu percepciju javnosti o sudstvu” (14).

Pored toga, GRECO je donio 15 preporuka koje se odnose na članove parlamenta i sudije i tužioce, i BiH vlasti moraju podnijeti izvještaj o mjerama koje su poduzete na implementaciji ovih preporuka do 30 juna 2017.

Antikorupcijske strategije su na snazi na centralnom nivou i u oba Entiteta. Zakon o sukobu interesa je na snazi, ali se još nije krenulo sa usklađivanjem zakonodavstva o sukobu interesa na nivou cijele zemlje. Nepotizam i (političko) pokroviteljstvo i dalje ometaju profesionalni učinak cijelog javnog sektora. Prema navodima EU, “korupcija i dalje prevladava u mnogim oblastima i predstavlja ozbiljan problem” (15).

Građanska i politička prava

Sloboda govora, informiranja, vjeroispovijesti, savjesti, kretanja, udruživanja, okupljanja i privatnog vlasništva

BiH ima pravne i institucionalne osnove za zaštitu osnovnih prava i sloboda, koje su sadržane u njenom Ustavu. BiH je ratificirala sve glavne UN Konvencije o ljudskim pravima. Ustav navodi 15 međunarodnih instrumenata o ljudskim pravima i eksplicitno propisuje direktnu primjenu Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda i njenih Protokola kao i supremaciju nad nacionalnim pravom.

Iako je na snazi neophodni okvir, implementacija standarda ljudskih prava ostaje neujednačena. Posljednja procjena stanja u Bosni i Hercegovini u oblasti ljudskih prava u okviru Univerzalnog periodičnog pregleda Ujedinjenih nacija (UPR) je usvojena 2014. Tri glavne preporuke su se odnosile na manjine (24% preporuka); prava žena (21%); prava djeteta (20%). BiH je prihvatila 77% od ukupno 167 preporuka navedenih u pregledu (16).

Ustavne garancije za slobodu okupljanja i udruživanja, govora, mišljenja, savjesti i religije se uglavnom poštuju. Istovremeno, izvještaji Vijeća Evrope i EU ukazuju na preostale slabosti u području slobode izražavanja (zaštita od, i procesuiranje, fizičkih napada na novinare i zagovornike ljudskih prava). Diskriminacija LGBT osoba je i dalje široko rasprostranjena. Antidiskriminacijski zakon ne uključuje starosnu dob i invalidnost kao kategorije za diskriminaciju i nudi širok dijapazon izuzetaka. U principu, i dalje je niska svijest javnosti o pravnim lijekovima koje predviđa Zakon o zabrani diskriminacije.

Imovinska prava se poštuju, a riješena je i velika većina zahtjeva za povrat imovine, iako još uvijek ne postoji pouzdana baza podataka o neriješenim zahtjevima. Još uvijek ima više od 100.000 interno raseljenih osoba u BiH. Unatoč poduzetim koracima u pravcu implementacije revidirane Strategije za implementaciju Aneksa 7 Dejtonskog sporazuma, uglavnom u pogledu stambenih pitanja, Bosni i Hercegovini još uvijek nedostaje koordiniran mehanizam za rješavanje zakonskih praznina koje ometaju održiv povratak i lokalnu integraciju.

Ustav daje građanima pravo da predstavke o kršenju njihovih prava i sloboda zajamčenih Ustavom upute Ustavnom sudu. Kada se njegove odluke ne sprovode, građani mogu takve predstavke uputiti Evropskom sudu za ljudska prava (ECHR). Postoji i institucija Ombudsmana, koja je pripremila više izvještaja i preporuka za Parlament.

14) Vijeće Evrope, Grupa zemalja protiv korupcije (GRECO), Četvrti krug evaluacije, Izvještaj o evaluaciji, usvojen 4 decembra 2015, objavljen 22 februara 2016

15) Evropska komisija, 2016 Komunikacija o EU politici proširenja, Izvještaj za 2016 za BiH, 9 novembar 2016.

16) Ujedinjeni narodi, Univerzalni periodični pregled (UPR), Bosna i Hercegovina, i UPR Informativna statistika

Politička inkluzivnost za žene, etničke i druge manjine

Zbog istorije oružanog međuetničkog sukoba, posebno su osjetljiva pitanja koja se odnose na prava etničkih zajednica u Bosni i Hercegovini. Popisa stanovništva u BiH nije bilo od 1991 do 2013 godine, kada je proveden prvi poslijeratni popis stanovništva, koji je uključivao pitanja o etničkoj pripadnosti. Objavljivanje rezultata popisa 2013 je bilo odgođeno zbog neslaganja između entiteta u vezi sa pitanjima metodologije popisa. Rezultati su konačno objavljeni 1 jula 2016, ali ih RS nije priznala.

Ustav je uspostavio kategoriju "konstitutivnih naroda", koja uključuje Bošnjake, Hrvate i Srbe. "Manjine" su još jedna kategorija. Prema Zakonu o zaštiti prava nacionalnih manjina, postoji 17 nacionalnih manjina u BiH (Albanci, Crnogorci, Česi, Italijani, Jevreji, Mađari, Makedonci, Nijemci, Poljaci, Romi, Rumuni, Rusi, Rusini, Slovaci, Slovenci, Turci i Ukrajinci). Oni koji se ne izjašnjavaju o svojoj etničkoj pripadnosti definiraju se kao "ostali".

Iako su na snazi pravni i institucionalni okvir za zaštitu manjina, uključujući i gore navedeni zakon, Zakon protiv diskriminacije, kao i Vijeća nacionalnih manjina, provedba je još uvijek neujednačena. Najteži i jedinstven problem koji se odnosi na inkluzivnost etničkih manjina se odnosi na specifičnosti ustavnog ustrojstva. U BiH građani koji se ne izjašnjavaju kao dio jednog od tri "konstitutivna naroda" su pravno onemogućeni da se kandiduju za BiH Predsjedništvo i Dom naroda u državnom Parlamentu. Osim toga, postoje diskriminatorna ograničenja na osnovu mjesta prebivališta: građanin upisan u "pogrešnom" Entitetu (Bošnjak ili Hrvat u RS ili Srbin u FBiH) se ne može kandidovati za Predsjedništvo BiH; RS birači mogu glasati samo za srpskog kandidata, dok glasači u FBiH mogu glasati samo za bošnjačkog ili hrvatskog kandidata. Sve ove diskriminatorne odredbe nisu u skladu sa pravilima ECHR-a, i u suprotnosti su sa Dokumentom OSCE-a iz Kopenhagena i drugim međunarodnim standardima.

ECHR je 22 decembra 2009 godine donijela pravosnažnu odluku prema kojoj je pravilo nepodobnosti po nacionalnoj osnovi "nespojivo sa općim principima Evropske konvencije (17). U PACE Rezoluciji usvojenoj 9 januara 2012 godine, vlasti BiH su bile opomenute da je gore navedena presuda ECHR-a pravno obavezujuća i pozvane da je provedu bez daljnjeg odlaganja, upozoravajući da bi neusvajanje neophodnih ustavnih amandmana dovelo u pitanje nastavak članstva BiH u Vijeću Europe (18). Ipak, do sada ključni akteri u BiH nisu uspjeli postići dogovor o implementaciji presude ECHR-a.

Romska manjina je i dalje najugroženija u Bosni i Hercegovini. Postignut je određeni napredak u obezbjeđenju ličnih dokumenata za Rome, kao i poboljšanju njihovih stambenih uvjeta. BiH učestvuje u Dekadi inkluzije Roma i na snazi su razni akcioni planovi u sklopu Strategije za uključivanje Roma. Počelo se sa radom na revidiranju akcionih planova za stanovanje, zapošljavanje i zdravstvenu zaštitu. Međutim, postignut je mali napredak u poboljšanju položaja romskih žena i djece, koji su i dalje izloženi diskriminaciji i nasilju u porodici.

U BiH su na snazi ključni zakonski elementi za ravnopravnost polova. Zemlja se obavezala da će poštovati rodnu ravnopravnost u skladu sa nekoliko međunarodnih instrumenata koji se navode u Ustavu, uključujući i UN Konvenciju o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena. BiH je nastavila implementirati Akcioni plan UNSCR 1325 u vezi sa ženama, mirom i sigurnošću.

17) Evropski sud za ljudska prava (ECHR), Tužba dva aplikanta romskog i jevrejskog porijekla: "Sejdić i Finci protiv Bosne i Hercegovine", 22 decembar 2009

18) Parlamentarna skupština Vijeća Evrope (PACE), Rezolucija 1855 o "Funkcioniranju demokratskih institucija u Bosni i Hercegovini" (usvojena na Plenarnoj sjednici 9 januara 2012)

Akcioni plan za rodna pitanja u BiH koji je usvojen 2006 godine identificirao je povećanje učešća žena u političkom životu i odlučivanju kao jedan od ključnih prioriteta. Ipak, učešće žena u političkom životu i dalje je nisko. Zakon o ravnopravnosti polova, sa izmjenama i dopunama u 2009 godini, predviđa najmanje 40 posto njihove zastupljenosti u javnoj upravi. Zakonski uvjeti u pogledu rodne ravnoteže na izbornim stranačkim listama poštovani su na posljednjim općim izborima, sa 42% žena kandidata. Međutim žene kandidati dobile su samo 19% mjesta u državnim i entitetskim tijelima, što predstavlja veoma malo povećanje u odnosu na 2006 godinu (17%). U 2013 godini, prva žena premijer imenovana je u RS-u (ona je i danas na toj funkciji). Žene čine impresivnih 24% u Vladi RS-a. U isto vrijeme, postoji samo jedna žena ministar u Vladi drugog Entiteta (FBiH), a žena uopće nema u Vijeću ministara na državnom nivou.

Diskriminatorski običaji i stereotipi su još uvijek prisutni u ruralnim područjima, podrivajući na taj način osnovna prava žena. Nasilje u porodici je zabrinjavajuće, a ne postoji harmonizirani sistem za praćenje takvih slučajeva.

Sloboda od uznemiravanja, zastrašivanja i mučenja

Na snazi su ustavne garancije protiv uznemiravanja, zastrašivanja i mučenja koje se uglavnom provode u praksi. Delegacija Evropskog komiteta za prevenciju mučenja i nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja (CPT) Vijeća Evrope je posjetila BiH 2015 godine. U svom najnovijem izvještaju o toj posjeti, objavljenom 2016 godine, CPT izražava zabrinutost u vezi sa činjenicom da „većina njihovih ranijih preporuka u vezi sa svrsishodnim režimom za pritvorenike, zdravstvenom zaštitom u zatvoru, i sigurnosnim mjerama za prevenciju zlostavljanja od strane policije nisu implementirane“(19).

19) Vijeće Evrope, Evropski komitet za prevenciju mučenja i nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja (CPT), Posjeta Bosni i Hercegovini od 29 septembra do 9 oktobra 2015, objavljen 5 jula 2016.